

den kontrollerade observationen den bästa formen, följd av de andra två.

När observationsidealet inte kan uppnås

Det kan finnas olika skäl till att observationer inte kan utföras på det sätt som vore idealiskt för det vetenskapliga syftet. Dels kan välkontrollerade observationer vara praktiskt omöjliga, dels kan de vara oetiska. Båda dessa skäl kan inverka inom såväl humaniora och samhällsvetenskap som naturvetenskap. Det är omöjligt att experimentellt studera stjärnors uppkomst eller att lyssna på hur talspråket lät på medeltiden. Det är oetiskt att experimentellt studera smittvägar och giftverkan på människor eller effekten av totalitär propaganda. Det är också oetiskt att göra närgångna psykologiska observationer av folk som inte vet att de är observerade.

Vad som är omöjligt eller uppfattas som oetiskt är inte givet en gång för alla, utan i högsta grad något som varierar med tiden. På 1930-talet var det inte möjligt att experimen-

tellt studera elementarpartiklar med hög energi. I stället skickade fysikerna upp ballonger med fotografiplåtar för att fånga upp kosmisk strålning. Numera används partikelacceleratorer, dvs man har kunnat gå över till experimentell metod.

Uppfattningarna i forsknings-etiska frågor har också förskjutits. De etiska kraven i medicinska experiment på människor är t ex betydligt strängare nu än för ett femtiotal år sedan.

När man inte kan utföra sina observationer på det sätt som vore idealiskt för det vetenskapliga syftet, får man naturligtvis nöja sig med bästa möjliga observationsmetod.

Många intressanta vetenskapliga frågor handlar om sådant som vi inte kan studera på ett särskilt välkontrollerat sätt. Det är givetvis inte ovetenskapligt att ägna sig åt sådana studier. Ovetenskapligt är det däremot att nöja sig med mindre kontrollerade observationer än vad man kan uppnå, eller att dra mer vittgående slutsatser ur okontrollerade observationer än vad de medger.

Sven Ove Hansson

NOTISER

Spåmannen som hade fel

Det är vanligt att tidningar redovisar allsköns spådomar. Mindre vanligt är det att de går tillbaka och undersöker hur de spådomar slagit in som de tidigare har publicerat. Den 26 juli 1987 citerade dock Arbetet vad man skrivit på dagen 50 år tidigare. Då hade man återgett en intervju med den lombardiske spåmannen Luigi Aliverti. Så här sa han:

"Det var jag som tre månader i förväg förutsade datum för krigsutbrottet i Abessinien,

och förloppet av hertig Windsors kärlekssaga kunde jag berätta om redan för två år sedan. Allt detta är emellertid bagateller jämfört med min senaste uppenbarelse.

När det gäller jordens undergång så kommer denna att ske 1980 genom en slags explosion, liksom förorsakad av en jättemina. Planeten uppdelas därvid i tre delar, och jag håller inte för uteslutet att dessa delar var för sig kunna bestå och att en del människor räddas ombord på dem och få leva vidare."